

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2024-5.05>

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ: НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Миронов Дмитро Миколайович,

Науково-дослідний інститут публічного права

Статтю присвячено дослідженню нормативно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики України у нафтогазовому комплексі з урахуванням особливостей дії режиму воєнного стану. Увагу присвячено загальному та спеціальному нормативно-правовому регулюванню, проведено аналіз змісту та обсягу основної категорії, такої як «державна політика» у контексті порівняння з поняттями державного управління та регулювання.

Досліджено принципи державної політики в нафтогазовій галузі, що свідчить про чітко визначений державою підхід до формування та реалізації політичних напрямів та високий рівень зацікавленості суб'єктів владних повноважень у створенні належних умов функціонування нафтогазового сектору, ринку збуту продуктів нафтогазової промисловості. З'ясовано, що на сьогодні у законодавстві закріплено підхід, відповідно до якого категорії державного регулювання та державної політики ототожнено, що не є коректним з точки зору основ теорії адміністративного права і негативно впливає на подальше розмежування повноважень в частині інституційного забезпечення функціонування нафтогазової сфери.

Зроблено висновок, що державна політика в нафтогазовій сфері направлена на створення безпечних умов функціонування ринку та розподілу ресурсів між кінцевими споживачами, лібералізації конкурентного середовища, сприянню економічному зростанню підприємств нафтогазової сфери. Разом з тим, в умовах дії особливого режиму воєнного стану важливо враховувати мінливість ринків збуту джерел енергії та направляти фінансові на організаційні зусилля на гарантування обсягів наявності енергоджерел, чого на даний момент поточним нормативно-правовим регулюванням не передбачено. Додатково з'ясовано, що державна політика також повинна бути спрямована на автономію від імпорту, що може бути реалізовано лише за умови всебічного організаційного планування та з урахуванням інтересів представників бізнесу.

Ключові слова: енергетика, державна політика, нафтогазова сфера, енергетична стратегія, енергетична безпека.

Myronov Dmytro. Fundamentals of state policy of Ukraine in oil and gas industry: normative regulation

The article is devoted to the study of regulatory and legal support for the formation and implementation of the state policy of Ukraine in the oil and gas complex under the conditions of the special regime of martial law. Attention is paid to general and special legal regulation, an analysis of the content and scope of the main category, such as "state policy" in the context of comparison with the concepts of public administration and regulation, is carried out.

The principles of state policy in the oil and gas industry have been studied, which indicates a clearly defined state approach to the formation and implementation of political directions and a high level of interest of the subjects of power in creating proper conditions for the functioning of the oil and gas sector, the market for the sale of products of the oil and gas industry. It has been found out that today the legislation enshrines an approach according to which categories of state regulation and state policy are identified, which is not correct from the point of view of the foundations of the theory of administrative law and has a negative effect on the further delimitation of powers in terms of institutional support for the functioning of the oil and gas sector.

It was concluded that the state policy in the oil and gas sector is aimed at creating safe conditions for the functioning of the market and the distribution of resources between end consumers, the liberalization of the competitive environment, and the promotion of economic growth

of enterprises in the oil and gas sector. At the same time, under the conditions of the special regime of martial law, it is important to take into account the volatility of energy sources sales markets and direct financial and organizational efforts to guarantee the availability of energy sources, which at the moment is not provided for by the current regulatory and legal regulation. It was additionally clarified that the state policy should also be aimed at autonomy from imports, which can be realized only under the condition of comprehensive organizational planning and taking into account the interests of business representatives.

Key words: energy, state policy, oil and gas sphere, energy strategy, energy security.

Постановка проблеми. Економічна діяльність будь-якої держави залежить від низки факторів, основне місце серед яких належить стану забезпечення державою основ організації діяльності зацікавлених суб'єктів-учасників конкретних видів правових відносин. Ведучи мову про державне регулювання не викликати заперечення факт, що найзагальнішим поняттям виступає категорія державної політики як напрямів реалізації функцій та завдань держави, теоретичні основи якої досліджувались у вітчизняній системі науки тривалий час ученими-представниками різноманітних галузей, в тому числі і правниками. Слід додати, що з моменту введення на території України воєнного стану відповідним Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [1], організація суспільного життя кардинально змінилась з огляду на об'єктивну необхідність гарантування безпеки усіх сфер відносин. Сфера нафтогазової промисловості, а також паливно-енергетичного комплексу, не є виключенням, оскільки результативність та ефект від її функціонування здійснює вплив на рівень безпеки країни в цілому та життя окремих її громадян, що пояснюється комплексністю впливу та складністю системи відносин у межах функціонування галузі.

Враховуючи зазначене, виникає необхідність комплексного дослідження нормативних основ функціонування нафтогазової промисловості особливо у період дії правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ державної політики привертало увагу багатьох науковців, особливо в контексті її реалізації та формування, теоретичного порівняння з категорією публічної

політики. Окремий масив наявних наукових джерел стосується галузевого дослідження функціонування паливно-енергетичного комплексу. Таким чином, серед науковців варто відзначити С. Вирового, О. Гомоляко, О. Дем'янчука, С. Єсімова, М. Карпа, О. Лазарєву, О. Мельник, О. Пухкала, С. Ситник, С. Телешуна, В. Тертичка, Г. Черняву та інших.

Метою статті є аналіз чинного нормативно-правового регулювання функціонування нафтогазового сектору України з урахуванням особливостей дії правового режиму воєнного стану.

Наукова новизна публікації полягає у визначенні специфічних особливостей формування та реалізації державної політики у нафтогазовому комплексі України та формування пропозицій по вдосконаленню досліджуваної сфери відносин.

Методологічна база дослідження складається із сукупності методів (приймів) наукового пізнання, серед яких було застосовано такі, як системного аналізу, синтезу, порівняння, дедукції. Для розкриття специфічних особливостей досліджуваного предмету автором додатково застосовано спеціально-юридичні методи (документального аналізу, формальної визначеності). Комплексність застосування перелічених приймів дозволило сформулювати актуальні висновки та пропозиції, які можуть бути застосовано в науково-теоретичній та практичній площині.

Виклад основного матеріалу. Категорія державної політики є теоретичною в межах правової науки, не зважаючи на те, що часто використовується законодавцем у профільних законах, направлених на регулювання окремих сфер суспільних відносин, в тому числі і галузей промисловості. Для детального дослідження норма-

тивного регулювання державної політики України в нафтогазовій галузі слід попередньо з'ясувати зміст та обсяг поняття «державна політика».

Наприклад, О. В. Лаврук досліджує поняття державної політики в контексті реалізації функцій держави, зазначаючи при цьому, що зіставлення функцій держави й державної політики має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки дає можливість вивчити наявні форми внутрішньої будови, змісту, характер та спрямованість їхньої діяльності. Це є основою для визначення пріоритетів під час формування державних рішень щодо організованості й ефективності здійснення державної політики в основних сферах її діяльності. Основними складовими державної політики автор пропонує визнавати такі блоки: інституційний (державна, органи державної влади, політичні партії), нормативний (норми, положення, державні програми) й матеріальний (засоби для реалізації поставленої мети), а також рівні її здійснення — місцевий, регіональний, загальнодержавний, міжнародний [2, с. 265–257].

Дещо іншої позиції дотримується Л. Пал, який зазначає, що державною політикою слід визнавати напрями дій або утримання від них, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем [3, с. 28]. Дослідник розрізняє також поняття управлінських рішень та політичних рішень, що суттєво впливає на формування та реалізацію державної політики.

Схожі погляди має й вітчизняний учений В. Тертичка, який пропонує під державною політикою розуміти курс дій (або утримання від дій – бездій), обраний органами влади для розв'язання певної суспільної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем [4].

Усі три підходи дають підстави вважати, що державна політика має своїх суб'єктів формування – органів державної влади, основу для формування – суспільну проблему, незалежно від конкретної сфери, та складається із сукупності обраних дій

або рішення утриматись від цих дій. Варто також зазначити, що в даній роботі увага буде присвячена саме нормативному аспекту реалізації державної політики, без якого, на наш погляд, державна політика не може бути реалізована.

Профільним Законом України «Про нафту і газ» від 12.07.2001 № 2665-III передбачено визначення нафтогазової галузі положенням статті 1: нафтогазова галузь – галузь економіки України, яка разом з іншими галузями забезпечує пошук, розвідку та розробку родовищ нафти і газу, транспортування, переробку, зберігання і реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки [5], цим самим законом зафіксовано основні ознаки такої галузі: є частиною економічної системи держави, не існує ізольовано в суспільно-державному просторі, включає комплекс дій, пов'язаних із пошуком, розвідкою та розробкою родовищ нафти і газу, транспортуванням, переробкою, зберіганням і реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки.

Положенням статті 5 вищезазначеного закону передбачено принципи державної політики в нафтогазовій галузі: державного управління в нафтогазовій галузі; державного регулювання діяльності в нафтогазовій галузі; збереження цілісності та забезпечення надійності і ефективності функціонування Єдиної газотранспортної системи України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею; створення умов для розвитку та підвищення ефективності діяльності нафтогазової галузі; безпеки експлуатації об'єктів нафтогазової галузі; раціонального споживання газу, нафти та продуктів їх переробки та впровадження енергозберігаючих технологій, включаючи обладнання газопроводів газотурбінними та турбодетандерними установками; додержання єдиних державних норм і правил усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з видобутком, транспортуванням, постачанням і використанням газу, нафти та продуктів їх переробки; забезпечення екологічно безпечного функціонування об'єктів

нафтогазової галузі; забезпечення захисту прав та інтересів усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі; сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку газу, нафти та продуктів їх переробки; забезпечення підготовки кадрів високої кваліфікації для нафтогазової галузі; створення умов для підтримання стабільного фінансового стану нафтогазової галузі; взаємної відповідальності постачальників газу, нафти і продуктів їх переробки та споживачів; створення умов для перспективних наукових досліджень; забезпечення раціонального використання надр в інтересах Українського народу і надрокористувачів; пріоритетного використання вітчизняного науково-технічного, технологічного та кадрового потенціалу; додержання вимог, необхідних для забезпечення прозорості у видобувних галузях [5].

Аналіз даних принципів дозволяє констатувати, що держава зацікавлена у всебічному розвитку відносин у нафтогазовій сфері та спрямовує (хоча б декларативно) свої зусилля на підтримку не лише інтересів самої держави як колективного абстрактного утворення, а й інтересів споживачів і суб'єктів господарської діяльності.

Подальшого аналізу потребують положення статей розділу II даного закону «Державне управління та регулювання нафтогазової галузі», статтею 6 (Державне управління в нафтогазовій галузі) якого передбачено, що Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у нафтогазовій галузі та здійснює законодавче регулювання відносин у ній, а Кабінет Міністрів України та інші уповноважені на це органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, реалізують державну політику в нафтогазовій галузі та здійснюють управління нею [5]. Законодавець в межах даного нормативного-правового акту роз-

різняє державне управління та державне регулювання і передбачає, що державне регулювання діяльності в нафтогазовій галузі здійснюється шляхом встановлення загальних правил здійснення цієї діяльності суб'єктами підприємницької діяльності, надання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності, спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та формування тарифної політики та іншими засобами, що визначаються законами [5].

Таким загальними правилами визначено: по-перше, сприяння конкуренції у нафтогазовому комплексі; по-друге, забезпечення проведення цінової та тарифної політики в нафтогазовому комплексі; по-третє, захист прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі [5].

Слід піддати критиці визначений підхід законодавця, оскільки положенням статті 6 фактично прирівняно державне регулювання до змісту державної політики, що не є коректним з точки зору основ теорії адміністративного права.

Додаткового аналізу в контексті поточного розвитку адміністративно-правових відносин в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану заслуговують положення Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період» від 02.11.2006 № 307-V, який регулює відносини, що виникають у зв'язку з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергоносіїв в особливий період підприємствами, установами та організаціями паливно-енергетичного комплексу незалежно від форми власності, та їх взаємодію з органами державної влади, Збройними Силами України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами управління єдиної

системи цивільного захисту, а також підприємствами, установами та організаціями галузей національної економіки, які настають із запровадженням особливого періоду [6]. Даний нормативно-правовий акт має ознаки регулятивного та здійснює субсидіарне регулювання тих відносин, які в основному визначаються законами більш загальної дії.

Положенням статті 3 вищезгаданого закону визначається перелік суб'єктів, що входять до складу паливно-енергетичного комплексу в особливий період: підприємства, установи та організації електроенергетичного, ядерно-промислового, вугільно-промислового та нафтогазового комплексів незалежно від форми власності [6]. Окремо визначаються основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в особливий період (виробництво відповідно до мобілізаційних завдань (замовлень) на особливий період електричної та теплової енергії, продуктів переробки нафти і газу, обладнання, комплектувальних виробів, видобуток вугілля, торфу, нафти і газу, постачання і транспортування нафти, газу та продуктів їх переробки, передача (постачання) електричної та теплової енергії для потреб Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, підприємств, установ та організацій, а також населення; утримання в належному стані об'єктів паливно-енергетичного комплексу та призначеної для їх обслуговування техніки відповідно до вимог законодавства, чинного в особливий період; забезпечення технічного прикриття та відбудови найважливіших об'єктів комплексу; посилення безпеки, охорони та оборони його об'єктів; створення передумов для мінімізації загроз для населення, що проживає у безпосередній близькості від об'єктів паливно-енергетичного комплексу, які мають стратегічне значення); порядок планування роботи підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в особливий період, яке здійснюється у мир-

ний час центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у паливно-енергетичному комплексі, відповідно до мобілізаційних завдань (замовлень), що встановлюються Кабінетом Міністрів України, у взаємодії з центральними і місцевими органами виконавчої влади виходячи з потреб держави; порядок здійснення підготовки підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу до сталого функціонування в особливий період; закріплюється перелік основних заходів щодо здійснення підготовки підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу до сталого функціонування в особливий період тощо [6].

Для розуміння напрямів державної політики у досліджуваній сфері важливими є також положення статей 11 та 12, якими передбачається порядок організації роботи та здійснення управління підприємствами, установами та організаціями паливно-енергетичного комплексу в особливий період, яку здійснює Кабінет Міністрів України шляхом використання автоматизованих систем управління, запасних пунктів управління центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у паливно-енергетичному комплексі, та каналів зв'язку усіх форм власності, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у паливно-енергетичному комплексі, та порядок взаємодії центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у паливно-енергетичному комплексі, з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, державними органами і підприємствами, установами та організаціями в особливий період, що також включає міжнародну взаємодію [6].

Вважаємо за важливе зазначити, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071 було схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2030 року, яка хоч і не є чинною, але вдало визначає цілі та завдання,

що відображають напрями та особливості формування і реалізації державної політики в тому числі в нафтогазовій галузі. Так, цілями та завданнями Енергетичної стратегії є: створення умов для надійного та якісного задоволення попиту на енергетичні продукти за найменших сукупних витрат, при цьому економічно обґрунтовано; підвищення енергетичної безпеки держави; підвищення ефективності споживання та використання енергопродуктів; зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище і забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки ПЕК [7].

Основними завданнями й напрямками реалізації Енергетичної стратегії України є: формування цілісної та дієвої системи управління та регулювання в паливно-енергетичному секторі, розвиток конкурентних відносин на ринках енергоносіїв; поступова лібералізація та розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів і ринках пов'язаних послуг; створення передумов для істотного зменшення енергоемності економіки за рахунок впровадження нових технологій, прогресивних стандартів, сучасних систем контролю, управління й обліку, транспортування та споживання енергетичних продуктів і розвитку ринкових механізмів стимулювання енергозбереження; збільшення видобутку та виробництва власних енергоресурсів з урахуванням економіки видобування, а також збільшення обсягів енергії та енергопродуктів, видобутих із нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії; диверсифікація зовнішніх джерел поставок енергетичних продуктів; досягнення збалансованості економічно обґрунтованої цінової політики щодо енергетичних продуктів, яка повинна забезпечити покриття видатків на їх виробництво

й доставку до кінцевого споживача, а також створення відповідних умов для надійного функціонування та сталого розвитку підприємств ПЕК; створення умов для залучення до ПЕК приватних інвестицій, нових технологій і сучасного досвіду ефективної роботи; нормативно-правове забезпечення реалізації цілей розвитку ПЕК України з урахуванням наявного внутрішнього законодавчого поля, численних зобов'язань, передбачених міжнародними договорами, а також вимогами європейського енергетичного законодавства [7].

На превеликий жаль, дотепер відсутня розроблена Енергетична стратегія України на період до 2050 року, розробку якої схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р [8], тому очікування стосовно «енергетичного хабу Європи» [9] залишаються декларативними.

Висновки. Таким чином, державна політика в нафтогазовій сфері направлена на створення безпечних умов функціонування ринку та розподілу ресурсів між кінцевими споживачами, лібералізації конкурентного середовища, сприянню економічному зростанню підприємств нафтогазової сфери. Разом з тим, в умовах дії особливого режиму воєнного стану важливо враховувати мінливість ринків збуту джерел енергії та направляти фінансові на організаційні зусилля на гарантування обсягів наявності енергоджерел, чого на даний момент поточним нормативно-правовим регулюванням не передбачено. До того ж, що стосується викопних джерел енергії, державна політика повинна бути спрямована на автономію від імпорту, що може бути реалізовано лише за умови всебічного організаційного планування та з урахуванням інтересів представників бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. Президент України : веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 14.05.2022).
2. Лаврук О. В. Сутність поняття державної політики. Університетські наукові записки. 2018. № 67-68. С. 254–263.
3. Леслі А. Пал. Аналіз державної політики. Київ : Основи. 1999. 419 с.

4. Тертичка В. В. Основи аналізу державної політики. Ідентифікація проблеми для аналізу державної політики. Інститут аналізу політики та стратегій : веб-сайт. URL: http://ipas.org.ua/old/doc/n16_present.pdf (дата звернення: 16.05.2022).

5. Про нафту і газ : Закон України від 12.07.2001 № 2665-III. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2001. № 50. Ст. 262.

6. Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період : Закон України від 02.11.2006 № 307-V. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2006. № 52. Ст. 526.

7. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-p#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

8. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

9. Стратегія майбутнього: Україна – це енергетичний хаб, який допоможе Європі позбутися залежності від росії. Урядовий квартал : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/strategiia-maibutnoho-ukraina-tse-enerhetychnyi-khab-iakyi-dopomozhe-ievropi-pozbutysia-zalezhnosti-vid-rosii> (дата звернення: 20.05.2022).

REFERENCES:

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [On the introduction of martial law in Ukraine]: Decree of the President of Ukraine No. 64/2022 dated February 24, 2022. President of Ukraine: website. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].

2. Lavruk, O.V. (2018). Sutnist poniatttia derzhavnoi polityky [The essence of the concept of state policy]. University scientific notes. 2018. No. 67–68. P. 254–263 [in Ukrainian].

3. Leslie A., Pal. (1999). Analiz derzhavnoi polityky [Analysis of state policy]. Kyiv: Basics. 419 p. [in Ukrainian].

4. Tertychka, V.V. Osnovy analizu derzhavnoi polityky. Identyfikatsiia problemy dlia analizu derzhavnoi polityky [Fundamentals of state policy analysis. Problem identification for public policy analysis]. Institute for Policy and Strategy Analysis : Website. Retrieved from: http://ipas.org.ua/old/doc/n16_present.pdf [in Ukrainian].

5. Pro naftu i haz [On oil and gas]: Law of Ukraine dated July 12, 2001 No. 2665-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2001. No. 50. Art. 262 [in Ukrainian].

6. Pro funktsionuvannia palyvno-enerhetychnoho kompleksu v osoblyvyi period [On the functioning of the fuel and energy complex in a special period]: Law of Ukraine dated November 2, 2006 No. 307-V. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2006. No. 52. Art. 526 [in Ukrainian].

7. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku [On the approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2030]: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07.24.2013 No. 1071. Legislation of Ukraine: website. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-p#Text> [in Ukrainian].

8. Pro skhvalennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist» [On the approval of the Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 "Security, energy efficiency, competitiveness"]: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 18, 2017 No. 605-r. Legislation of Ukraine: Website. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p#Text> [in Ukrainian].

9. Stratehiia maibutnoho: Ukraina – tse enerhetychnyi khab, yakyi dopomozhe Yevropi pozbutysia zalezhnosti vid rosii [Strategy for the future: Ukraine is an energy hub that will help Europe get rid of its dependence on russia]. Government Quarter : Website. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/strategiia-maibutnoho-ukraina-tse-enerhetychnyi-khab-iakyi-dopomozhe-ievropi-pozbutysia-zalezhnosti-vid-rosii> [in Ukrainian].